JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Lahti, Vesa

Title: Mark Twainin Huckleberry Finnin uusi tuleminen

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2018

Rights: CC BY 4.0

Rights url: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Please cite the original version:

Lahti, V. (2018). Mark Twainin Huckleberry Finnin uusi tuleminen. Maailmankirjat : käännöskirjallisuuden verkkolehti, 31.10.2018. http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/mark-twainin-huckleberry-finnin-uusi-tuleminen/

Mark Twainin Huckleberry Finnin uusi tuleminen

PM/31 ADMIN

VESA LAHTI (31.10.2018)

ks. myös Liisamari Seppälän katsaus ystävyyteen Huckleberry Finnissä

Mark Twainin klassikko *Huckleberry Finnin seikkailut* on saanut uuden suomennosasun kääntäjä Juhani Lindholmin toimesta ja hyvän käännöksen Lindholm on tehnytkin. Yhdysvaltojen Mississippijoelle ennen sisällissotaa sijoittuva on-the-road tarina vaatii suomentajaltaan paljon. Etäisyyttä kirjan tapahtuma-aikaan on noin 150 vuotta. Teos on kieltämättä yksi Pohjois-Amerikkalaisen kirjallisuuden peruskivistä. Huomion voi tehdä jo vertaamalla kahden aikansa klassikon alkua.

You don't know about me without you have read a book by the name of The Adventures of Tom Sawyer; but that ain't no matter. That book was made by Mr. Mark Twain, and he told the truth, mainly. There was things which he stretched, but mainly he told the truth. (*Huckleberry Finn*)

If you really want to hear about it,the first thing you'll probably want to know is where I was born,and what my lousy childhood was like, and how my parents were occupied and all before they had me, and all that David Copperfield kind of crap,but I don't feel like going into it, if you want to know the truth. (*The Catcher in the Rye*)

Kirjallisuudessa klassikko-sanaa voi hyvällä syyllä käyttää yli sata vuotta vanhasta teoksesta ja myös hieman nuoremmistakin. Uudelleenkääntämisen määrittely ei ole aivan yksinkertaista, mutta lähtökohtana voidaan pitää ajatusta siitä, että teos on jo aiemmin suomennettu (Koskinen, Paloposki 2015, 8-9). Ensimmäinen käännös on tyypillisesti usein tarkastikin alkuperäisen ajatuksia ja rakenteita noudatteleva sekä uskollinen lähtötekstille. Myöhemmin tulevat uudelleenkäännökset, useampikin. Artikkelissaan *La retraduction comme espace de la traduction* Antoine Berman pohtii uudelleenkääntämistä ja toteaa, että periaatteessa kaikki käännökset vanhenevat ja että kääntäminen on aina ajalle alistettua toimintaa. (Berman 1990, kohta 3). Hän

toteaa edelleen, että yksikään käännös ei voi olla juuri SE oikea käännös ja että uudelleenkääntämisen tarve ja mahdollisuus ovat sisäänkirjoitettuina jo käännösprosessissa.
Kotouttaminen ja vieraannuttaminen liitetään varsin usein erityisesti klassikkojen kääntämiseen. Vieraannuttamisella tarkoitetaan kääntäjän ratkaisua esittää käännöksessään lähtötekstin ja sen kulttuurin vierautta ja kotouttamisessa alkuperäinen mukautetaan tai sovitetaan kohdekulttuuriin. Uudelleenkäännökset saattavat vaihdella näiden periaatteiden välillä, koska eri aikakausina toinen nähdään toista parempana. On hankalaa määritellä, kumpi kääntämistapa on parempi. Voisiko olla jonkinlainen keskitie olemassa? Ehkä ratkaisu löytyy Antoine Bermanin ajatuksesta, kuinka käännöksessä olisi hyvä olla outouden väritystä ja silloin kun lukija tunnistaa vierauden, mutta ei outoutta, kummallisuutta käännöksessä, niin kääntäjä on saavuttanut tavoitteensa. (Berman 1992, 154-155)

Juhani Lindholm on kirjoittanut otsikolla *Huckleberry Finn ja vapauden kaiho* suomennokseensa jälkisanat, joita ei kannata jättää väliin, kun lukija on päässyt Huckin ja kumppaneiden seikkailujen loppuun. Suomentaja kirjoittaa kääntämisen haasteista ja etenkin puhekielisyyden kääntämisestä. ”Yksi teoksen nurjan vastaanoton kulmakivistä, sen puhekielisyys ja etnisten ja sosiaalisten kielenkäyttötapojen kirjo – kirjassa kuljetaan yli tuhannen mailin matka, joten murteetkin muuttuvat matkan varrella – on oma haasteensa käännöstyön kannalta. Twain on sanonut käyttäneensä seitsemää murretta, joten kääntäjällä on edessään melkoinen pujottelu Mississipin pahimpien karikoiden välttämiseksi. On aina ongelmallista kääntää vieraan kielen murretta suoraan suomalaiselle murrekartalle, koska silloin kotimaisen paikallisuuden leima helposti ylikorostuu leimallisesti ei-kotimaisessa kertomuksessa.” (Lindholm s. 370)
Twainin teoksesta on tehty useita suomennoksia ja tätä edellinen on Jarkko Laineen käännös vuodelta 1972. Sinällään Laineen suomennos on hyvin soljuvaa ja oivaltavaa suomen kieltä, niin kuin vain runoilijalta voi odottaa, mutta hänen valintansa tummaihoisen Jimin puhekieleksi on Turun murre ja ainakin tänä päivänä valinta ontuu jokseenkin häiritsevästi, sillä lukijan ajatukset harhailevat väistämättä Aurajoen suulle mahtavan Mississipin sijaan.

Mää laukkasi mäkke alas ja ajattelin et varastasin paatin jostan rannan varrelt kapunkist päin, mut siäl ol ihmissi nii pal viäl liikkeel, ja mää meni piilosse rannal siihe vanha tynnäriverstasse ja orotin siäl et kaik ol menny tiähes. Siäl mää sain olla koko yäse. Siin ol ain joku liikkumas. (Laine s. 61)

Lindholm liikkuu sujuvasti murteiden ja puhekielen välimaastossa ja kääntää saman:

Painelin pää kolmantena jalkana mäkeä alas ja meinasin että pihistän veneen jostain rannalta kaupungin ulkopuolelta, mutta siellä liikkui vielä ihmisiä ja mun oli pakko mennä piiloon vanhaan hylättyyn

tynnyrintekijän mörskään odottamaan, että ne häipyy. Koko yö siinä meni, kun aina vaan piisasi väkeä. (Lindholm s. 57)

Vertailun vuoksi vielä Mark Twainin originaaliteksti, joka asettaa suomentajansa melkoisen haasteen eteen.

I tuck out en shin down de hill, en ’spec to steal a skift ’long de sho’ som’ers ’bove de town, but dey wuz people a-stirring yit, so I hid in de ole tumble-down cooper-shop on de bank to wait for everybody to go ’way. Well, I wuz dah all night. Dey wuz somebody roun’ all de time (Twain, luku 8)

Eila Pennanen kirjoittaa artikkelissaan *Kääntäjä on ensin lukija,* kuinka:
Ensinnäkin kirjakielen ja puhekielen erottavat piirteet vaihtelevat eri kielissä. Piirteet, jotka yhdessä kielessä karakterisoivat sivistynyttä puhekieltä, saattavat toisessa kielessä olla ominaisia sivistymättömälle puheelle. Jos käytämme esimerkkinä englannin kieltä, huomaamme, että sivistynyt puhekieli eroaa kirjakielestä hyvin vähän, erot ovat lähinnä sananvalinnallisia, kun taas suomessa on myös muita eroja. Sen lisäksi englannissa on lukemattomia sosiaaliryhmästä riippuvia puheen tasoja, joita suomen kielellä on mahdotonta osoittaa, koska suomalainen yhteiskunta ei niin monista kerroksista muodostu. (Pennanen 1983, 64)

Samoja asioita pohtii teoksen jälkisanoissa Juhani Lindholm:

Murteiden hienovaraisen mukailemisen lisäksi toinen tapa lähestyä käännösongelmaa on yleispuhekielen eri asteiden käyttäminen. Tarkkaavainen lukija huomannee, että tässäkin suomennoksessa toiset henkilöt esiintyvät puhekielisempinä kuin toiset, ja esimerkiksi Huckin kertojan- ja puhujanäänet eroavat sekä toisistaan että muiden henkilöiden kielenkäytöstä, toisten enemmän, toisten vähemmän. Puhekielisyyden aste saattaa vaihdella myös sosiaalisten tilanteiden mukaan, kuten elämässä yleensäkin. Näillä asteikoilla jokainen kääntäjä tietysti tekee omat ratkaisunsa. (Lindholm s. 370-371)

***

WELL, I catched my breath and most fainted. Shut up on a wreck with such a gang as that! But it warn’t no time to be sentimentering. We’d got to find that boat now—had to have it for ourselves. So we went a-quaking and shaking down the stabboard side, and slow work it was, too—seemed a week before wegot to the stern. No sign of a boat. Jim said he didn’t believe he could go any further—so scared he hadn’t hardly anys trength left, he said. But I said, come on, if we get left on this wreck we are in a fix, sure. So on we prowled again. (Twain, chapter XIII)

Multa pomppasi sydän kurkkuun ja mä melkein pyörryin. Jäädä nyt hylkyyn tuollaisen rosvosakin kanssa! Mutta nyt ei ollut aikaa tunteiluun. Meidän oli pakko löytää se vene -nyt oltiin me vaarassa jäädä kiipeliin. Ja niin me lähdettiin tutisten ja vavisten ryömimään pitkin oikeanpuoleista reelinkiä, ja hidasta puuhaa se oli – tuntui että meni viikko ennen kuin me päästiin perään. Ei jälkeäkään veneestä. Jim sanoi, ettei se jaksanut enää pitemmälle, pelästyminen oli kuulemma vienyt siltä kaikki voimat. Mä sanoin, että eteenpäin vaan, jos me jäätäisiin hylkyyn, niin hukka meidät perisi. Niin me sitten taas ruvettiin haparoimaan. (Laine s. 94)

Minulta salpautui henki ja meinasin pyörtyä. Oltiin vankina hylyssä semmoisen koplan kanssa! Nyt ei kuitenkaan ollut sopiva aika ruveta tunteilemaan. Meidän oli PAKKO löytää miesten vene – ja ottaa se itsellemme. Me lähdettiin kauhusta täristen hitaasti hivuttautumaan tyyrpuurin puoleista laitaa pitkin – tuntui kuin perään pääseminen olisi vienyt viikon. Ei veneestä tietoakaan. Jim sanoi ettei uskonut pystyvänsä jatkamaan enää pitemmälle – pelkäsi kuulemma niin että ei ollut voimia. Minä sanoin että ei kun eteenpäin. Jos me jäädään tähän hylkyyn, niin ollaan pahemmassa kuin pulassa. Sitten hiivittiin taas. (Lindholm s.89)

Teoksen kielenkäyttö herätti jo julkaisemisen ajankohtana kohua ja se on jatkunut aina näihin päiviin saakka, kuten Minna Niemi toteaa:

”- Yksi asia, joka aina tämän romaanin yhteydessä nousee esiin, on tämä rotukysymys. Se on ollut aina polttava puheenaihe tämän kirjan ympärillä aina sen ilmestymisestä asti. Vuonna 2011 professori Alan Grippen Alabamasta päätti editoida Mark Twainin kirjat niin, että hän poisti niistä kaikki n-wordsit eli nigger-sanat ja korvasi sen sitten sanalla slave eli orja. Grippen halusi siis tehdä tällaisen vesitetyn version romaanin kielestä, mutta samalla teki kyllä sitten hallaa romaanin kielenkäytölle. Sillä eihän esimerkiksi 1800-luvun Missourissa näin puhuttu. Tämä on tällainen amerikkalainen kaksinaismoralistinen juttu, joka tulee aina esiin tämän kirjan ympärillä. Se on tämä rotukysymys ja kuinka sitä sitten uskalletaan käsitellä. Vaikka romaanissa on hyvin radikaaleja ja liberaaleja näkemyksiä, niin silti on koettu, ettei sen kielenkäyttö sitten ole sitä mitä sen pitäisi olla, sanoo englanninkielen tutkijatohtori Minna Niemi Turun yliopistosta.” (YLE/haastattelu)

Twainin romaani rakentuu vahvasta ja rikkaasta dialogista, jonka kautta tapahtumat suodattuvat, joten ei ole lainkaan yhdentekevää, kuinka suomennoksessa on onnistuttu. Lindholmin käännöksessä on etuna myös se, ettei kotouteta liikaa. Tarinassa on säilynyt hienoinen outouden ja vanhan, menneen maailman tunnelma ja se poikien seikkailumaailma, joka ei ole jäänyt kielensä vangiksi.

Lähteet:

Berman, A. 2004. Translation and the trials of the foreign. Teoksessa Venuti, L., Hierony-mus, S. E., Ablancourt, N. P. d., Dryden, J., Schleiermacher, F., ym. (toim.) 2004. The translation studies reader. (2. ed) New York: Routledge.

Berman, A. 1992. The experience of the foreign: culture and translation in romantic Germa-ny. Albany: State University of New York Press. Intersections (Albany, N.Y.).

Berman, A. 2016. La retraduction comme espace de la traduction. Palimpsestes, 4 | 1990, 1-7. https://journals.openedition.org/palimpsestes/596#article-596.

Haastattelu. Englanninkielen tutkijatohtori Minna Niemi, Turun yliopisto.

https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/01/08/huckleberry-finn-matkustaa-amerikkalaisen-kulttuurin-ytimeen. Julkaistu 08.01.2016 – 09:24. Päivitetty 04.05.2016 – 11:55

Koskinen, K. & Paloposki, O. 2015. Sata kirjaa, tuhat suomennosta: kaunokirjallisuuden uu-delleenkääntäminen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia.

Pennanen, H. 1983. Kielestä toiseen: näkökulmia kirjallisuuden kääntämiseen. [Hki]: Suo-men kääntäjien ja tulkkien liitto.

Twain, Mark. 1885. Adventures of Huckleberry Finn. http://www.gutenberg.org/files/76/76-h/76-h.htm#c13

Twain, Mark. 2007. Huckleberry Finnin seikkailut. Suom. Jarkko Laine. 7. painos. (1. painos 1972) Otava: Keuruu

Twain, Mark. 2018. Huckleberry Finnin seikkailut. Suom. Juhani Lindholm. Siltala: Helsinki.